

Stanisław Koziara

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0003-0206-5994>

Polszczyzna biblijna i jej podłoże retoryczne — propozycje badawcze

Wyraźny wzrost zainteresowania tak dawnymi, jak też i nowszymi obszarami szeroko pojętego dziedzictwa religijnego polszczyzny, z jakim mamy do czynienia w rodzimej refleksji naukowej ostatnich dziesięcioleci, skutkuje równie wymiernymi rezultatami w postaci wielorakich inicjatyw badawczych podejmowanych z perspektywy lingwistycznej. Ich osobną część stanowią prace nakierowane na opis biblijnej domeny języka polskiego, współtworzącej jedną z najstarszych i regularnie poświadczonych warstw pośród całościowo postrzeganego potencjału językowo-stylistycznego polszczyzny. Nominacyjną emanację owych obszarów i doświadczeń języka polskiego tworzy dość powszechnie dziś stosowana kategoria pojęciowa **polski styl biblijny** czy też pozostające z nią w relacji biskości znaczeniowej miano **pol-szczyzna biblijna**.

Efektom dotychczas podjętych wysiłków badawczych w tej dziedzinie jest znaczący przyrost wiedzy odsłaniającej wielorakie doświadczenia w sferze przybliżania językowi polskiemu bogactwa ksiąg biblijnych, rolę w tym procesie poszczególnych prac przekładowych, a także dane na temat wykształcania się językowego i stylowego wzorca owego transferu, nie pomijając sfery oddziaływania tej części rodzimego piśmiennictwa na inne zasoby polszczyzny. Nie miejsce tu na całościowe zaprezentowanie do tej pory osiągniętych w tym obszarze wyników dociekań, których rezultaty mierzą się dziś pokazną liczbą monografii oraz nader długą listą opracowań szczegółowych, będących efektem tak indywidualnych, jak też zespołowych inicjatyw badawczych

(np. Bienkowska 2002; Kwilecka 2003; Szczepińska 2005; Długosz-Kurczabowa 2007; Koziara, Przyczyna 2009; Puda-Blokesz, Ryszka-Kurczab 2020; Umińska-Tytoń 2022)¹.

Na okoliczność tego z konieczności dalece szkicowego opracowania przyjdzie jedynie zauważyć, że niemała część rezultatów dotychczas podjętych przedsięwzięć badawczych w tej dziedzinie ma bez wątpienia charakter wiedzy trwałej, podbudowanej wynikami prac zarówno teoretycznych, jak i materiałowych, nierzadko radykalnie zmieniających wcześniejsze stanowiska i oceny. W innych wypadkach można mówić o znacznym stopniu filologicznego rozpoznania miejsca i roli całościowo widzianych dokonań tak na polu rodzimej translatoryki biblijnej, jak też w sferze opisu procesu kształtowania, utrwalania, a także przemian szeroko postrzeganych zasobów oraz konstant stylowych biblijnej pododmiany polszczyzny. Nie zmienia to jednak faktu, że szereg spraw w tej dziedzinie nadal oczekuje bądź to bardziej pogłębionego, bądź też nowszego spojrzenia.

Niniejszy szkic wpisuje się w ten drugi typ obszarów, postulatów badawczych, zaś jego zadaniem jest próba zwrócenia uwagi na możliwości poszerzenia dotychczasowego oglądu biblijnego dziedzictwa polszczyzny o dotąd z rzadka z perspektywy lingwistycznej podejmowane ujęcia (Koziara 2018a: 57–73). Za takie bowiem uznać należy spojrzenie na zasoby oraz status stylowy polszczyzny biblijnej, odwołujące się w swych podstawach teoretycznych i metodologicznych do założeń analizy retorycznej, ukształtowanej w głównej mierze na fundamencie klasycznej retoryki grecko-rzymskiej, ale też nietracące z pola widzenia nowszych nurtów retorycznych.

***

1. Zanim przyjdzie wskazać na możliwości i korzyści wynikające z odwołania się do tych procedur w kontekście badań nad polszczyzną biblijną, godzi się wpierw zwrócić uwagę na już istniejące próby ich zastosowania w obszarze dociekań

¹ Wskazane pozycje obejmują jedynie prace wydane w bieżącym stuleciu i mające głównie charakter ujęć monograficznych bądź syntetyzujących, w których zainteresowany może odnaleźć adresy bibliograficzne do bogatego zasobu tak dawnych, jak też nowszych opracowań tematycznych.

bibliistycznych. Kierunek ten bowiem od dawna i z dużym pożytkiem włącza na potrzeby egzegezy i hermeneutyki biblijnej aparat pojęciowy i metodologiczny zarówno klasycznie pojętej retoryki, jak też jej nowszych tendencji spod znaku *new rethoric*, ku czemu, jakkolwiek z zachowaniem pewnego dystansu, od pewnego czasu aprobatę dają także posoborowe dokumenty *Magisterium Ecclesiae* (*Interpretacja* 1994).

W uzasadnieniu odwołania się do pierwszej z tych tradycji, tj. retoryki antycznej, badacze wskazują na bardzo wcześnie ujawniony i mający swoje kolejne etapy proces hellenizacji ksiąg biblijnych, zapoczątkowany już pod koniec kształtowania się kanonu Biblii hebrajskiej, przejawiający się występowaniem w tekstach tak staro-, jak i nowotestamentowych różnorodnych wpływów greckich. Mowa tu z jednej strony o paralelach wskazujących na obecność w tekstach biblijnych bogatego repertuaru gatunków i figur przynależnych do tradycji retoryki helleńskiej, jak np. hiperbola, paradoks, antyteza, gnoma, z drugiej zaś o równie licznych świadectwach „zapożyczeń” do języka biblijnego jednostek obiegowych o greckiej proveniencji literackiej, filozoficznej bądź też nierazdo politycznej (Wojciechowski 2012).

Jednakże najbardziej ożywczy w ostatnich latach okazał się przede wszystkim kierunek zmierzający do wyodrębnienia nurtu retoryki hebrajskiej, jako w dużej mierze niezależnej od tradycji retoryki helleńskiej. Ten kierunek w postrzeganiu ksiąg staro- i nowotestamentowych łączony jest przede wszystkim z osobą Rolanda Meyneta, francuskiego bibliisty, ale i filologa o wyraźnych „skłonnościach” lingwistycznych i literaturoznawczych, którego warsztat badawczy dobrze przybliżają polskiemu czytelnikowi dwie jego monografie wydane na początku bieżącego stulecia (Meynet 2001; 2005).

Z perspektywy niniejszego ujęcia uwagę zwraca zaproponowana przez Meyneta teoria binarności języka biblijnego (Meynet 2006: 11–22). Trudno w tym miejscu o bardziej szczegółowe odniesienie się do tej propozycji, która tak w warstwie kluczowego pojęcia binarności, jak też pewnych propozycji taksonomicznych jest ciągle oczekującym zaproszeniem do dyskusji nie

tylko z perspektywy biblistycznej. Jak można wywnioskować, koncepcja binarności w ujęciu tego badacza jako centralną właściwość języka biblijnego traktuje jego paraleliczno-parataktyczną strukturę, obecną na równi na poziomie (1) gramatycznym, (2) dyskursywnym, jak i (3) tekstowym. Właściwość tę należy za Meynetem traktować jako widomy refleks biblijnej tradycji przedpiśmiennej, skądinąd odsyłającej do prymarnej natury wielu ksiąg biblijnych, a która przemawia do nas na równi formulicznym językiem powtórzeń, bogactwem aforyzmów, jak też addytywnością składni, mającej niemal systemowe wykładniki tak w hebrajszczyźnie, jak i grezczyźnie biblijnej (np. *waw narrativum* oraz tzw. styl *kai*). Mimo iż w prezentowanych przez francuskiego teologa analizach retorycznie postrzeganych płaszczyzn języka biblijnego z rzadka pojawiają się eksplicytnie wyodrębnione jednostki, które reprezentują typowe wyznaczniki przynależne do stylowych konstant polszczyzny biblijnej, to jednak wśród licznych przytoczeń materiałowych bez trudu daje się dostrzec ich obecność i specyficzne ukształtowanie.

2. W świetle przywołanych danych, mówiących o możliwościach odwołań do retorycznego „zaplecza” w opisie ukształtowań języka ksiąg biblijnych, pora wskazać przykładowo na korzyści wynikające z zastosowania tychże procedur badawczych w kontekście opisu określonych płaszczyzn polszczyzny biblijnej. Na prawach egzemplifikacyjnych niech posłuży w tym wypadku niewielka kolekcja zróżnicowanych gatunkowo jednostek, mających niekwestionowany status rodzimych biblizmów: *alfa i omega, kielich goryczy, wierząc przeciw ościeniowi, Ostatni będą pierwszymi, a pierwsi ostatnimi, Łatwiej (jest) wielbłądowi przejść przez ucho igielne, niż bogatemu wejść do królestwa niebieskiego.*

Tradycyjny, skupiony jedynie na płaszczyźnie rodzimych uwarunkowań opis przykładowych jednostek prowadzi zazwyczaj do ustalenia ich statusu formalnego, dwóm pierwszym z nich przypisując klasę wyrażen nominalnych, kolejnej rangę zwrotu werbalnego, dwie zaś ostatnie wpisując w obszar rozbudowanych fraz czy też sekwencji tekstowych. Dodatkowym elementem w tym typie deskrypcji można oczywiście uczynić wskazanie na określone miejsca (sigle) tekstu biblijnego, skąd biorą początek owe utrwalenia językowe. Z kolei nieco

bardziej rozbudowana charakterystyka zmierzać może do przybliżenia statusu formalnego i semantycznego tychże jednostek tak w leksykograficznych zasobach rodzimych biblizmów, jak też w innych niż biblijna odmianach języka polskiego.

Zwrócenie się zaś w stronę instrumentarium retorycznego stwarza zdecydowanie szersze pole opisu przywołanych jednostek językowych. Spójrzmy pod tym kątem na każdą z nich z osobna. I tak nominalne wyrażenie *alfa i omega* daje się w tym kontekście odczytać jako retoryczny zabieg o typie synkrezы (gr. *synkrisis*), dobrze znany hebrajszczyźnie biblijnej, polegający na porównaniu dwóch osób, rzeczy, działań z wyraźnym zamiarem ich przeciwstawienia, reprezentowany także w takich jednostkach rodzimych, jak: *Dawid i Goliat*, *Sodoma i Gomora / sodoma i gomora*. Z kolei w kolokacyjnym zespoleniu *kielich goryczy* analiza spod znaku retoryki semickiej dostrzega jeden z wielu przejawów wspomnianej uprzednio binarności, opartej tym razem na metonimicznej figurze określanej z łacińska mianem *concretum pro abstracto*. I w tym wypadku mowa jest o systemowej właściwości języka hebrajskiego, która polegała na połączeniu w nominalną całość rzeczownika konkretnego z abstrakcyjnym. Owa figura retoryczna swoje refleksy ma także w wielu innych biblizmach rodzimych, jak np.: *łóże boleści*, *ręka sprawiedliwości*, *duch nieczysty*. Swoistym fenomenem na tym tle odznacza się zwrot *wierzący przeciw ościeniowi*, mający skądinąd w tekście biblijnym rangę *hapaks legomenon* (Dz 26,14). Jak dowodzą jednak badania, faktyczna geneza sytuuje tę jednostkę w rzędzie bardzo wielu obiegowych jednostek skrzydlatych, które na karty biblijne przeniesione zostały *in extenso* z obszaru literatury, myśli filozoficznej bądź też obserwacji życia codziennego. W tym wypadku zazwyczaj jako płaszczyzną źródłową wskazuje się na obecność przysłowiowego zwrotu *wierzący przeciw ościeniowi* w tekście dramatu *Bachantki* Eurypidesa oraz w dziele komediowym Terencjusza *Phormio* (Kozia-ra 2022: 35–50). Równie ciekawe uwarunkowania genetyczne dają się przypisać sentencjonalnej frazie *Ostatni będą pierwszymi, a pierwsi ostatnimi*, która w swej strukturze odbija typowy schemat paralelizmu składniowego o odwróconej symetrii dwóch członów syntaktycznych, określanej mianem chiazmu

(gr. *chiasmós*). Jako konstrukcja retoryczna chiasm odnotowywany bywa na równi pośród figur myśli w systematyce retoryki hellenńskiej, jak też hebrajskiej, z dodatkowym podkreśleniem, że obecność tej figury na kartach biblijnych wiązać należy z pierwotną naturą ksiąg biblijnych (*oral history*), uwidocznioną także poprzez mnemoniczny charakter chiazmu (Czerski 1997: 340; Koziara 2020: 179–192). Także i tym razem mamy do czynienia z refleksami dziedzictwa retorycznego odbitymi w bardzo wielu rodzimych utrwaleniach językowych, którymi są zazwyczaj sentencje i aforyzmy o rodowodzie nowotestamentowym, jak np.: „Szabat jest dla człowieka, a nie człowiek dla szabatu” (Mk 2,27); „Kto się wywyższa, będzie униżony, a kto się unіża, będzie wywyższony” (Mt 23,2); „Kto inny sieje, a kto inny zbiera” (J 4,37). Wreszcie posiadająca formalny status niemal całej perykopy nowotestamentowej, poświęcona w całej synopsie ewangelicznej fraza „Łatwiej (jest) wielbłądowi przejść przez ucho igielne, niż bogatemu wejść do królestwa niebieskiego” (m.in. Mt 19,24) w swej retorycznej architekturze odsyła do poetyckiej konstrukcji hiperboli (gr. *hyperbolé*), mającej swoje systemowe poświęcenia niemal we wszystkich językach. Zdaniem biblistów języki semickie, w tym biblijny język hebrajski, wykazują jednak swoistą predylekcję do sięgania po ten typ poetycko-retorycznego obrazowania, co wynika z pewnej właściwości mentalnej odbitej w tych językach, określanej mianem absolutności, dążącej do ujmowania rzeczywistości w silnie spolaryzowanych, wręcz krańcowych pojęciach (Wronka 2012: 678–703). Obok przywołanego przykładu, hiperboliczny charakter ujawniają w języku polskim także biblizmy w rodzaju: „Widzieć źdźbło w oku brata, a w swoim belki nie dostrzegać” (Mt 7,3; Łk 6,41); „przecedzać komara a połykać wielbłąda” (Mt 23,24); „zawiesić komuś kamień młyński u szyi” (Mk 9,2); „Jeśli cię ktoś uderzy w prawy policzek, nadstaw mu i drugi” (Mt 5,39); „Wiara góry przenosi” (Mt 17,19)².

² Na marginesie przyjdzie zauważyć, że ten typ spojrzenia na szereg rodzimych jednostek o proveniencji biblijnej domaga się nieco innego niż dotychczas podejścia do statusu definicyjnego i zakresu referencyjnego terminu *biblizm*, który mimo znacznego stopnia upowszechnienia nadal nie wykazuje na gruncie rodzimym znamion w pełni ustabilizowanej jednostki pojęciowej (Bieńkowska, Umińska-Tytoń 2017: 27–39).

3. Przedstawiona powyżej materiałowo-analityczna propozycja włączenia instrumentarium retorycznego do opisu biblijnego dziedzictwa polszczyzny stanowi jedynie probierz o wiele szerszych możliwości w tym względzie, obejmujących także inne płaszczyzny językowe niż tylko spetryfikowane konstrukcje o typie frazeologizmów, paremii, formuł czy całych sekwencji tekstowych. Tak wyraźnie zaznaczona w zasobach polszczyzny biblijnej obecność tychże wskazanych jest bez wątpienia efektem dominującej w dziejach polskiej translatoryki biblijnej metody przekładu dosłownego, skutkującego wręcz replikami odpowiednich jednostek tekstu wyjściowego — hebrajskiego i greckiego. Dodatkowym terenem ich upowszechnienia był także przez wiele stuleci kanoniczny tekst Biblii łacińskiej — *Wulgata*, umożliwiający tą drogą transfer tego rodzaju właściwości języka biblijnego w obręb narodowych przekładów katolickich Pisma Świętego, w tym także polskich.

Z perspektywy doświadczeń rodzimych godzi się przy tej okazji przypomnieć szczególny status *Biblii* ks. Jakuba Wujka — przekładu dokonanego pod koniec XVI stulecia, określane go nie bez powodu „złotym wiekiem” w dziejach polskich prac przekładowo-biblijnych. Jak wiadomo, ostateczny tekst pełnego wydania *Biblii* Wujkowej z roku 1599 nosił na sobie ślady niekiedy daleko idących ingerencji specjalnej do tego celu powołanej komisji cenzorskiej, zmierzające w zasadniczym stopniu do maksymalnego uzgodnienia *Biblii* Wujkowej z Hieronimową *Wulgatą*. Z punktu widzenia omawianych tu zagadnień przyjdzie w tym miejscu wyrazić — dla wielu tyleż niepopularną, co kontrowersyjną — tezę, iż owa „korekta” Wujkowego przekładu w wielu wypadkach przyczyniła się ostatecznie do podtrzymania tych właściwości, które wiążą polszczyznę biblijną z szeroko pojętym podłożem retorycznym.

Wydaje się także, że postulowany tu kierunek badań nad biblijnym dziedzictwem języka polskiego, akcentujący silny związek polskiego stylu biblijnego czy też polszczyzny biblijnej z antyczną i semicką tradycją retoryczną, daje podstawy do jeszcze innego typu konstatacji. Nie ulega bowiem wątpliwości, że dostrzeżony tą drogą silny związek polskiej translatoryki biblijnej z właściwościami pierwotnych języków biblijnych

dostarcza równie mocnych argumentów na rzecz wydzielenia wśród konstant polskiego stylu biblijnego jego właściwości primary i wtórnych. W myśl tej dystynkcji, mającej już swoją dość dobrze ugruntowaną pozycję w rodzimych badaniach stylistyczno-językowych (Bieńkowska 2002; Koziara 2009: 19–33), wzorzec stylowy polszczyzny biblijnej ostatecznie łączy w sobie typowe właściwości języków biblijnych z tymi wyznacznikami, które stały się udziałem rodzimych doświadczeń oraz wielowiekowego spotkania polszczyzny z Księgą nad księgami.

Co więcej, konstatacja ta dodatkowo wpisuje się w krąg argumentów na rzecz wiązania cech stylowych polszczyzny biblijnej z kategorią i właściwościami stylistyki wysokiej. Za tezę tą przemawia podkreślony tu związek rodzimej praktyki przekładowo-biblijnej głównie z podłożem antycznej retoryki spod znaku *ars bene dicendi*, z której początek bierze teoria trzech stylów (*tria modi dicendi*), stanowiąca jedną z fundamentalnych dystynkcji respektujących zasadę stosowności (*decorum*). Ale też nie sposób pominąć równie istotnego dla tej argumentacji faktu, wskazującego na trwałe związki biblijnej odmiany języka polskiego z literackim wzorcem stylowym polszczyzny (Koziara 2018b: 55–65). Na ten kształt rozwojowy owej domeny tematycznej języka polskiego w sposób bezdyskusyjny wpływ miała przede wszystkim jej wielokonfesyjna faza renesansowa, w której tak znaczący udział w dorobku przekładowo-biblijnym mieli ludzie pióra (Mikołaj Rej, Jan Kochanowski, Jakub Lubelczyk). Z czasem swój osobny wpływ zaznaczy także w tym względzie znamieny dla polskiej tradycji literackiej nurt stylizacyjno-biblijny, szczególnie wyraźny w dobie romantycznej i neoromantycznej.

Obydwa te czynniki, tj. retoryczne podłoże oraz wzorce literackie, na których wyrosły podstawowe konstanty stylowe polszczyzny biblijnej, stanowią trudną do przecenienia wartość argumentacyjną w ciągle żywych w polskiej przestrzeni dyskusjach nad językową szatą współczesnych, bardzo licznych inicjatyw przekładowo-biblijnych. Teza ta, mająca nie tylko filologiczną wartość, tym mocniej przemawia na rzecz utrzymania językowej normy biblijnej odmiany języka polskiego w granicach stylistyki wysokiej.

***

Przywołane powyżej uwagi i postulaty badawcze stanowią zaledwie zarysową próbę poszerzenia dotychczas podejmowanych wysiłków na rzecz pełniejszego rozpoznania tej części rodzimego dziedzictwa językowego, która obejmuje jego stylową domenę wyrosłą ze spotkania polszczyzny z tradycją biblijną. Zasadniczym celem tak zaprojektowanego opracowania była chęć zwrócenia uwagi na możliwość włączenia w obszar lingwistycznej refleksji nad statusem, zasobem i przemianami polskiego stylu biblijnego niedostatecznie dotąd eksplorowanych metod i narzędzi badawczych, jakie wypracowane zostały na gruncie retoryki — zarówno w jej dokonaniach wyrosłych z tradycji helleńskiej, jak też nowszych nurtów z kręgu retoryki semickiej. Zaprezentowana jedynie na prawach probierzowych próba adaptacji owych założeń na potrzeby opisu historycznych doświadczeń polszczyzny biblijnej, wychodząca częściowo także naprzeciw koniecznych w tym obszarze ujęć zintegrowanych — biblistycznych i filologicznych — objęła zaledwie niewielką część tych spośród jej stylowych zasobów, które reprezentowane są przez dalece zróżnicowane formalnie i genetycznie jednostki o typie biblizmów frazeologicznych, paremicznych oraz formuliczno-tekstowych. Jest faktem bezspornym, że możliwości odwołania się do tego rodzaju procedur badawczych są oczywiście znacznie większe i mogą wychodzić także w stronę innych, inwariantnych stylowo płaszczyzn biblijnej odmiany polszczyzny, współtworzącej jeden z podstawowych zrębów zarówno języka, jak też szerzej pojętej kultury narodowej.

Literatura

- Bieńkowska D., 2002, *Polski styl biblijny*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź.
- Bieńkowska D., Umińska-Tytoń E., 2017, *Rozważania wokół leksemu „biblizm”*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica” 51, z. 2, s. 27–39, doi: <https://doi.org/10.18778/0208-6077.51.2.03>

- Czerski J., 1997, *Wpływ języka hebrajskiego i aramejskiego na nowotestamentalną grekę*, w: Lewicki A.M., Chlebda W. (red.), *Problemy frazeologii europejskiej II. Frazeologia a religia*, Wydawnictwo Energeia, Warszawa, s. 338–340.
- Długosz-Kurczabowa K., 2007, *Szkice z dziejów języka religijnego*, Wydano Nakładem Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, 1994, Romaniuk K. (przekł.), Wydawnictwo Pallottinum, Poznań.
- Koziara S., 2009, *Polszczyzna biblijna w poszukiwaniu stylowego wzorca. Doświadczenia i współczesność*, w: Koziara S., Przyczyna W. (red.), *Polszczyzna biblijna — między tradycją a współczesnością*, t. 1, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów, s. 19–33.
- Koziara S., 2018a, *W stronę retoryki. O poszukiwaniu nowych sposobów opisu dziedzictwa biblijnego w języku polskim*, „Roczniki Humanistyczne. Językoznawstwo” 6, s. 57–73, doi: <http://dx.doi.org/10.18290/rh.2018.66.6-4>
- Koziara S., 2018b, *Polszczyzna biblijna a polszczyzna literacka. Historyczne związki i uwarunkowania*, w: Rybka M., Wrześniewska-Pietrzak M. (red.), *Poznańskie Spotkania Językoznawcze. Dyskurs religijny 3*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 55–65, doi: 10.14746psj.2018.5
- Koziara S., 2020, *Dziedzictwo retoryczne we współczesnych zbiorach biblizmów języka polskiego. Casus chiazmu*, w: Puda-Blokesz M., Ryszka-Kurczab M. (red.), *Dialog z Tradycją*, t. 8: *Dziedzictwo antyczne i biblijne dziś*, Collegium Columbinum, Kraków, s. 179–192.
- Koziara S., 2022, *Zwrot wierzgac przeciw ościeniowi — od genezy do słownika*, „Świat i Słowo” 39, nr 2, s. 35–50.
- Koziara S., Przyczyna W. (red.), 2009, *Polszczyzna biblijna między tradycją a współczesnością*, t. 1–2, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów.

- Kwilecka I., 2003, *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Redakcja Wydawnictw, Poznań.
- Meynet R., 2001, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Łukowicz K., Kot T. (przekł.), Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Meynet R., 2005, *Język przypowieści biblijnych*, Wałęcki A. (przekł.), Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Meynet R., 2006, *Binarność, podstawowa cecha języka biblijnego*, w: Komurka R. (red.), *Język Biblii a język współczesny*, Kot T. (przekł.), Wydawnictwo WAM, Kraków, s. 11–22.
- Puda-Blokesz M., Ryszka-Kurczab M. (red.), 2020, *Dialog z Tradycją*, t. 8: *Dziedzictwo antyczne i biblijne dziś*, Collegium Columbinum, Kraków.
- Szczepińska B., 2005, *Ewangelie tylekroć tłumaczone... Studia o przekładach i przekładaniu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Umińska-Tytoń E. (red.), 2022, *Odkrywanie tajemnic polszczyzny biblijnej. Wybór łódzkich prac językoznawczych (1981–2021)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Wojciechowski M., 2012, *Wpływy greckie w Biblii*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Wronka S., 2012, *Hiperboliczne wypowiedzi w Biblii*, w: Chrostowski W., Strzałkowska B. (red.), *Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi*, Stowarzyszenie Biblistów Polskich, Warszawa, s. 678–703.

Streszczenie

Artykuł dotyczy wybranych zagadnień polszczyzny biblijnej postrzeganej jako jedna ze stylowych odmian języka polskiego. Głównym celem opracowania jest wskazanie na możliwości poszerzenia dotychczasowych prób opisu tej domeny tematycznej polszczyzny o ujęcia odwołujące się do metod analizy retorycznej wyrosłych zarówno z tradycji retoryki helleńskiej, jak też semickiej. Wykorzystanie tego rodzaju procedury badawczej autor artykułu zaprezentował

na podstawie wybranej próby materiałowej, obejmującej utrwalone jednostki języka polskiego o typie biblizmów frazeologicznych, paremiologicznych oraz szerszych sekwencji tekstowych.

Słowa kluczowe: polszczyzna biblijna, retoryka antyczna, retoryka semicka, stylistyka

Summary

Biblical Polish and its rhetorical background — research proposals

The article deals with selected issues of biblical Polish seen as one of the stylistic varieties of the Polish language. The main aim of the study is to indicate the possibility of widening the hitherto attempts to describe this thematic domain of Polish language by means of approaches referring to the methods of rhetorical analysis originating both from the Hellenic and Semitic rhetorical tradition. The author has presented the application of such a research procedure on the basis of a selected sample of materials, including fixed units of Polish language of the phraseological and paremiological biblical type as well as wider textual sequences.

Key words: biblical Polish, ancient rhetoric, Semitic rhetoric, stylistics